

El local de Zaldiko Maldiko, a escassíssims metres de la plaça Consistorial de Pamplona, és una mena d'oasi. S'hi apleguen els prop de 200 socis d'aquesta societat gastronomicultural que fomenta l'ús del basc, una feina titànica si tenim en compte que parlem de Navarra.

Perquè la llengua basca no és oficial, ni de lluny, a tota la Comunitat Foral. Una llei de l'any 1986 va establir, com si es tractara del Berlín del 1945, una zonificació ben estricta. Al nord, la part bascofona; al centre, la zona mixta, i al sud, la castellana.

Traduït al cens del 2002, l'àrea bascofona incloïa 55.884 persones –el 9,8% dels navarresos–; la mixta, que acull la capital, 307.240 –el 54% del total–, i la castellana, 206.504 persones –o siga, el 36,2% del cens–. Segons l'*Estudio sociolingüístico del vascuence en Navarra* que va elaborar el Govern foral el 2004, el percentatge de la població que afirmava aleshores que parlava bé la llengua ben just superava el 10%.

Una xifra que es manté força estable, de fet, des de la mort del franquisme. Un segle abans, però, el 30% dels navarresos s'expressava en basc. El 1936 el percentatge ja havia baixat al 17%, si atenem als estudis de Xabier Erize.

La represa de la democràcia, per tant, no ha redundat en un augment de parlants bascos. La divisió en tres del mapa hi ha tingut a veure, però també el conegut com a Amillorament, l'Estatut foral, el qual especifica que "el castellà és la llengua oficial de Navarra", mentre que "el vascuence tindrà també caràcter de llengua oficial en les zones bascoparlants". Així, si un ciutadà de la zona no bascofona s'adreça a l'administració pública en basc, se li pot requerir que ho faça en castellà.

Vist això, no estranya que només l'1% dels llocs de l'administració navarresa requeresquen el coneixement del basc, ni que l'Oficina Europea per a les Llengües Minoritzades, reunida a Dublín el febrer del 2001, aprovara una resolució de reprovaçió a la política lingüística del Govern foral.

Passos enrere. Els sectors més sensibilitzats amb la situació del basc expliquen que "des del 2000 s'ha notat una involució encara més gran del Govern [en mans d'Unitat del Poble Na-

Col·loqui a la societat gastronomicultural Zaldiko Maldiko, al bell mig de Pamplona. A la dreta, parlant, el professor Patxi Larrion, i a l'altra punta de la taula, amb camisa de quadres, l'escriptor Joxemiel Bidador, autor de *Materiales para una Historia de la Literatura Vasca en Navarra*.

Una minoria minoritzada

El basc no travessa un bon moment a Navarra. L'executiu autonòmic mira de reduir-ne la presència, tot i que, alhora, ajuda 'ikastoles' alegals. Ens hi endinsem tot seguit.

La setmana vinent, a més, un ampli dossier amb les opinions de tots els protagonistes analitzarà el paper vital de Navarra dins del procés de pau.

varrès, UPN, la marca del PP a la Comunitat Foral]". En quin sentit?

Patxi Larrion, tècnic de basc a l'Institut Navarrès d'Administració Pública, destaca dos àmbits: "el discurs polític i la retolació". A la tímida promoció de l'idioma cal afegir que l'executiu ha optat per fer la retolació de cartells, a la zona mixta, exclusivament en castellà.

Alberto Catalán, portaveu del Govern i secretari general d'UPN, afirma a aquest setmanari: "Nosaltres no considerem ni la llengua ni la raça com un motiu de diferenciació entre els ciutadans. Navarra ha estat terra de pas de moltes cultures, i el problema és que el nacionalisme basc no sols no ho entén,

això, sinó que practica una política excloent fonamentada en l'idioma, la cultura i la raça. Això està antiquat, el nacionalisme no té cap sentit."

Paula Kasares, llicenciada en Filologia Basca i professora associada a la Universitat Pública de Navarra, troba ací un dels principals handicaps de l'idioma, a la Comunitat Foral: "La relació entre política i llengua és evident, UPN no s'està de traure aquest fantasma. Si no, el tractament a una llengua pròpia de Navarra seria diferent, i no com ara, que sembla que es tracte d'un idioma estranger. Qualsevol reivindicació, UPN l'entén com a radical, minoritària, marginal."

“És indubtable que hi ha una persecució administrativa contra el basc a Navarra”, assenyala Uxúe Barkos, cara visible i diputada al Congrés de la coalició Nafarroa Bai. Una persecució que, segons diu, ve de temps enrere: “Si l’administració, que es deu als ciutadans, no respon a les demandes d’una part de la ciutadania, la deixadesa, al llarg del temps, acaba colpejant doblement. No és igual deixar d’atendre el basc durant un any que durant quinze.”

Barkos fa referència, especialment, a les *ikastoles* “alegals”. Ella hi va estudiar, en temps del franquisme –“no teníem cartilla d’escolarització, estaven organitzades en forma de cooperativa, finançades pels pares, amb uns professors magnífics que treballaven perquè hi haguera generacions de xiquets que estudiaren en euskera”–, i recorda que això passa, encara, a la zona castellanoparlant.

El terme “alegal” muta en “il·legal” en boca d’Alberto Catalán: “Ací financem *ikastoles* il·legals, que no compleixen la normativa, i els últims anys han rebut més diners que qualsevol altra escola d’iniciativa social o privada: dir el contrari és manipular la realitat.”

Unes ajudes insuficients sense les aportacions que semiclandestinement efectua el Govern basc, en mans del PNB, Eusko Alkartasuna i Ezquer Bataua. Hi ha una desena d’*ikastoles* no regularitzades a l’àrea castellanoparlant.

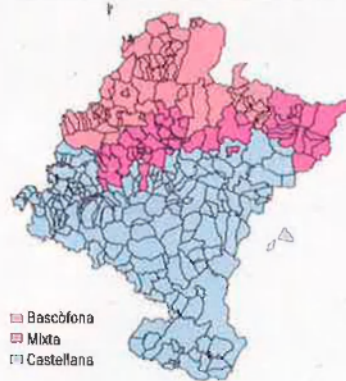
Entre les regularitzades, però, també hi ha problemes. A Pamplona únicament n’hi ha tres, i estan del tot saturades. És el cas de la Patxi Larrainzar, que acull vora 500 alumnes, tot i que no hauria de superar els 350. La solució? Els famosos barracons.

Sobre la retolació, Catalán comenta que “hi ha de tot, només cal fer una volta per Pamplona, per veure-ho. Ací, el que no fem és multar la gent perquè rotula en una llengua o una altra”.

‘Gobernua zeu izan!’ “Sigues tu Govern!” és una campanya d’IKA, una coordinadora de promoció del basc que està implantada a Àlaba i Navarra, comunitat on despleguen els cartells –dibuixats per Kukuxumusu–: “Sigues tu Govern! mentre el teu fa l’estruc.”

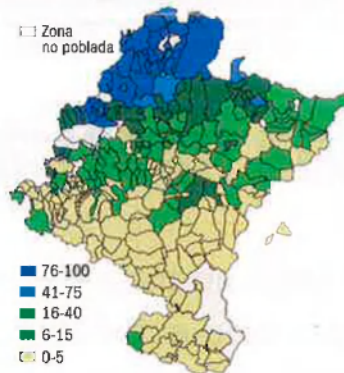
Ben a prop de Zaldiko Maldiko hi ha una acadèmia d’IKA, l’Arturo Campion. Patxi Larrion hi ha exercit de pro-

La zonificació lingüística

Nivell de parla

Percentatge de persones que parlen bé el basc a Navarra.

fessor: “Aquest centre cada vegada rep menys subvencions, tot i que cada curs hi estudien unes 500 persones.” Amb els centres d’AEK –una altra coordinadora, que alhora organitza el Correllengua basc–, les dues Euskaltegi –acadèmies públiques del Govern navarrès– i l’Escola Oficial d’Idiomes, 4.000 persones estudien basc a Navarra, al marge de l’escola i de la universitat.

Les ajudes als centres privats que ensenyen basc també van a menys, però: “Dels 95 cèntims per alumne i hora el 2004 s’ha passat als 41 cèntims d’enguany; hem pagat les conseqüències de la crisi de Volkswagen [que té una fàbrica als afores de Pamplona]. 1,5 milions d’euros que han tret dels Festivals de Navarra i de les acadèmies de basc”, es queixa Sagrario Alemán, sòcia de Zaldiko Maldiko. “A més –afegeix–, el Govern potencia ara l’ensenyament bilingüe en castellà i anglès, sense complexos”.

No ajuda gaire el fet que la direcció general de Política Lingüística ja no

existesca com a tal. Ara s’acompanya de l’àrea d’Universitats. Al capdavant hi ha Pedro Pergenaute, que desconeix el basc i –segons explica l’escriptor Jexmiel Bidador–, “ha reduït les ajudes al basc fins al punt de desviar-les al castellà”. A les fires lingüístiques internacionals, el Govern Foral promou ambdues llengües.

Com reclama la publicitat d’IKA, Bidador fa de Govern. A aquest filòsof basc –a la universitat, la llengua només pot estudiar-se a Vitòria i a Sant Sebastià, i a Pamplona tan sols la carrera d’Educació Infantil s’imparteix en aquest idioma– li sobtava el desconeixement general de la literatura en basc a Navarra. Quan l’any 2002 el Govern presidit per Miguel Sanz va editar una extensa *Historia de la Literatura Navarra*, li faltaven gairebé tots els escriptors en basc: “Ocupaven mitja pàgina, de centenars que tenia el volum.” L’editorial Pamiela, de Pamplona, va publicar el 2004 *Materiales para una Historia de la Literatura Vasca en Navarra*, a més de 400 pàgines i escrita en castellà –“perquè tothom se n’assabentara, de escriptors en basc que tenim a Navarra, tot i que no ha servit de res, ja que què havia de despertar, no ho ha fet”.

Illes en la planícia. Ja n’hem vi alguna, però n’hi ha més. Com ara Euskalerria Irratia, que emet sense llicències des del 1988. És l’única emissora en basc que hi ha a la capital navarresa, malgrat allò que pugui suggerir el nom és d’àmbit local –la conca de Pamplona–. Tenen set hores de producció pròpia. La resta del temps connecten amb el senyal d’Euskadi Irratia, la ràdio pública de la Comunitat Autònoma Basca.

El director d’Euskalerria Irratia, Iñaki Bujanda, prové de la cadena SER encapçalada un equip de dotze persones. “Quan vam començar a emetre ens va dir que ben aviat hi hauria concessió de llicències. Efectivament, el 1990 va fer-ne un repartiment, però no ens va tocar cap per ‘falta de solvència econòmica’.” Al cap de vuit anys, el 1998, segon concurs també els va deixar fora –“encara més descaradament”–, però van recórrer la resolució del Govern. L’any passat, després de set d’haver rebut les concessions, el Tribunal Superior de Justícia de Navarra va declarar nul·l i aquell repartiment i els jutges van ob-

Mikel Bujanda, director d'Euskalerrria Irratia, l'única emissora en basc a Pamplona. Després de divuit anys en antena, però, encara no han obtingut la llicència.

gar a fer un nou concurs. Aquest, però, ha tornat a somriure les mateixes emissores del 1998 –una d'elles, de la Universitat de Navarra, de l'Opus Dei.

Euskalerrria Irratia emet amb normalitat, sense llicència però amb normalitat. “Som un ciclista que va costera amunt i

amb la roda punxada”, assegura Bujanda: el pendent és la conca de Pamplona, una zona amb gran predomini del castellà, i la roda desinflada, la manca d'ajudes. Aprofiten que Euskadi Irratia no té desconnexió a Navarra i ofereixen, en basc, la informació més propera.

Una altra illa, i no gaire llunyana, és Baranáin, la tercera població de Navarra, amb 23.000 habitants, enclavada a la zona mixta. En aquest cas, UPN és a l'oposició, i el PSN-PSOE, amb un pacte multipartit, a l'executiu. El projecte “Bai euskarari” (“Sí al basc”), en marxa des de febrer del 2002, fomenta el basc en l'àmbit municipal. El govern local gestiona l'acadèmia de basc que hi ha a la localitat i implica els agents locals, que hi han respost favorablement: els comerços, l'hostaleria, etcètera, han assumit com a propi el projecte, que va estructurar-se en tres fases: primer, va diagnosticar-se quina era la situació del basc; després, va traçar-se un pla estratègic d'actuació, i, finalment, va arribar la presa de compromisos amb la participació d'un tècnic.

Aquest cas pioner és analitzat amb interès en uns altres ajuntaments. L'objectiu seria establir xicotets oasis enmig del desert que esdevinguen la taula de salvació del basc a Navarra.

Víctor Maceda
(Pamplona)

Alfons Llorenç

Trossos i mossos

Independència

Del panyet blau alcoià deriva l'uniforme de la poderosa milícia dels EUA. Obligats a tenir per pàtria un sepulcre, van fer seus els somnis d'altres. Tancats els horitzons, van haver d'atalaiar confins d'altres pobles. El cas és que Joan de Miralles, un valencià, del tot desconegut i ignorat al seu país, fou una peça clau en la independència dels Estats Units. Sens dubte, el qui més va ajudar a culminar el procés d'emancipació de les colònies britàniques a Amèrica, recordat, com a festa de la llibertat cada 4 de juliol. Havia nascut al Petrer filoborbònic de 1713, en el si d'una família de la petita noblesa originària del Bearn occità. Son pare, un dels capitans botiflers de la batalla d'Almansa, va ajudar a reprimir els focus de resistència mauleta. Als 27 anys s'establí a l'Havana, on va acumular una fabulosa fortuna amb el tràfic d'esclaus i com a agent secret de Carles III.

Mansió Ford, residència de George Washington.

Primer diplomàtic davant els EUA, des de Filadèlfia canalitzà l'ajuda –segons V. Ribes, “més gran que un país ha rebut mai d'un altre”– als insurgents, procedent en bona part dels seus propis cabals, mantenint l'alçament de les 13 colònies amb dòlars i immensos carregaments d'armes, medicines i robes. La host no hauria resistit els durs primers hiverns independents sense el regal el 1778 de “9.000 vares de pany blau i 18.000 vares de pany vermell de llana, 1.710 vares de pany blanc de les fàbriques d'Alcoi”, com documenta el Congrés nord-americà. Ho recordà sempre el seu amic Washington, assidu a la paella de ca' petrerí, a qui va acollir fins a la mort l'abril del 1780. L'exèrcit nord-americà reté honors extraordinaris a un valencià que

va exportar –sense saber-ho– idees d'Eiximenis: “Natura tots els hòmens feu iguals... i mai es privaren de la llibertat, car la llibertat és una de les principals excel·lències dels hòmens”.